

PROF. VIRCHOW'S REDE OVER ACCLIMATATIE

BESPROKEN DOOR

Dr. D. LUBACH.

In de zitting van 22 September van het in 1885 te Straatsburg gehouden congres van natuurkenners en geneeskundigen hield VIRCHOW eene rede over de acclimatatievraag. De aanleiding daartoe werd gegeven door de in den jongsten tijd door Duitschland in 't werk gestelde pogingen om óók eene koloniënbezittende mogendheid te worden door het bezetten van eenige punten in andere werelddeelen. De politieke vragen die hier kunnen rijzen, liet VIRCHOW buiten bespreking; »de vraag,» dus zegt hij, »of het ons past eene koloniale macht te scheppen, is niet van dien aard, dat zij in deze vergadering behandeld behoort te worden; die schepping wordt thans een voldongen feit. Maar wat de richting en de organisatie van dat streven betreft, — daarover zal de wetenschap moeten beslissen»

Ik heb in 1868 in dit *Album* een opstel geplaatst, getiteld: *Over het kosmopolitisme der menschenrassen*, waarin ik mijne meening aangaande de acclimatatie, vooral die der Europeanen in heete gewesten, heb uiteengezet op grond van de toen voor mij beschikbare, vrij talrijke gegevens. Met de slotsommen, die ik daaruit opmaakte betreffende het koloniseeren door blanken van subtropische of tropische gewesten, meer bepaaldelijk met het oog op onze buitenlandsche bezittingen, waren sommige van mijne lezers het niet eens, gelijk bleek uit een enkel dagblad-artikeltje en een paar mij toegezonden brieven, blijkbaar van oost-indische »oudgasten», echter niet van natuurvorschers

of geneeskundigen afkomstig, gelijk dan ook bleek dat zij den aard van het vraagstuk geheel hadden miskend.

Sedert dien tijd is mij over de acclimatatievraag weinig meer onder de oogen gekomen, en dat weinige bevatte niets nieuws. Het was daarom dat ik de rede van VIRCHOW met de meeste belangstelling las. Zoo iemand, zou toch een man als VIRCHOW, wanneer hij een zoodanig onderwerp bespreken wilde, zich vooraf volkomen op de hoogte gesteld hebben van 't geen in den nieuwsten tijd over dat onderwerp in 't midden was gebracht. In hoever VIRCHOW nu werkelijk feiten heeft medegedeeld, die ik zeventien jaren geleden niet kon kennen, in hoever hij bij de behandeling van het vraagstuk nieuwe gezichtspunten heeft geopend, zal later blijken. In elk geval achtte ik het raadzaam zijne rede in dit tijdschrift te bespreken. De kwestie raakt ook ons, niet alleen de ingezetenen van het Duitsche rijk; zij raakt alle volken van germaanschen stam, — ons nog te meer wegens onze uitgestrekte bezittingen in de warme luchtstreken, en wegens de plannen tot kolonisering van deze, die nog van tijd tot tijd vernomen worden.

Ten einde zooveel mogelijk te verhoeden dat ik verkeerd begrepen worde, komt het mij noodig voor, dat ik uit mijn vroeger opstel het volgende overneem.

»Ik neem drie trappen van acclimatatie aan. De eerste is de *accommodatie* van een *individu* aan een vreemd klimaat, het eenvoudige *gewennen* daaraan, ten gevolge waarvan men, hetzij met of zonder buitengewone voorzorgen en maatregelen, daarin gezond of tamelijk gezondleven en een zekeren ouderdom bereiken kan. De tweede is de eigenlijke *acclimatatie* in meer beperkten zin, daarin bestaande, dat een *ras* (eene kolonie) aan een vreemd klimaat zich gewent en zich daar door huwelijken *onder elkander* staande houdt, doch niet dan op voorwaarden, die voor de ingeboren, oorspronkelijke rassen van dat klimaat niet vereischt worden. De derde is de *naturalisatie*; een in een vreemd klimaat genaturaliseerd ras leeft daarin en houdt zich bij voortdoring staande onder dezelfde voorwaarden als het ingeboren ras, en heeft dan ook, zoodra het maar talrijk genoeg is, de hulp van dat ingeboren ras niet noodig om in al zijne behoeften te voorzien. Een voorbeeld, uit de dieren genomen, moge dit ophelderen. Papegaaien en andere tropische vogels kunnen individueel aan ons klimaat gewennen en worden er soms oud. Doch zij planten er zich niet voort. Met de kanarievogel is het anders; hij is *geuclimateerd*, want hij plant zich bij ons tot in

het oneindige voort zonder tusschenkomst van nieuwe, van de Kanarische eilanden ingevoerde vogels of verwante europeesche. Maar hij moet te dien einde in kooien worden gehouden en door den mensch verzorgd; een uit de kooi ontsnapte kanarievogel is verloren; hij kan bij ons niet in het wild leven, zooals de sijs, de distelvink enz.; hij is derhalve niet *genaturaliseerd*."

Ik wensch nu met terzijdelating van het een en ander, dat minder rechtstreeks ter zake dient, een overzicht te geven van de rede van VIRCHOW, waarbij ik nu en dan zijne eigene woorden zal gebruiken.

»Een groot aantal jaren" — zegt VIRCHOW — »zijn verlopen sedert de groote ontdekkingsreizen der 15de, 16de en 17de eeuw." Spreker had er de 18de eeuw kunnen bijvoegen, gedurende welke toch ook groote ontdekkingsstochten in de Stille Zuidzee, o. a. door COOK, zijn verricht. »En kort is het geleden" vervolgt hij, »dat de geleerden zich begeven hebben tot de verwerking van den opgehoopten wetenschappelijken rijkdom. Zelfs de waargenomen geneeskundige feiten, die toch den sleutel moesten leveren voor de meest onmisbare voorwaarden voor den welstand der koloniën, hadden geen aanleiding gegeven tot pogingen om ze met elkander in verband te brengen, te systematiseeren. En het is eerst in het vorig jaar dat wij getuigen zijn geweest van het even belangwekkend als nieuw feit, dat een speciaal congres van koloniale geneeskundigen werd bijeengeroepen. De hollandsche geneeskundigen, en aan hun hoofd de heer STOKVIS, een hoogst verdienstelijk geneeskundige, maakten gebruik van de koloniale tentoonstelling te Amsterdam om eene oproeping aan hunne ambtsbroeders in de koloniën te doen toekomen, ten einde dezen uit te noodigen tot onderlinge bespreking van hunne wetenschappelijke waarnemingen. De heer STOKVIS opende de bijeenkomst met eene prachtige rede, waarin hij de geschiedenis der koloniale geneeskunst schetste. . . . Hij leerde ons, dat het eenige, wat de Spanjaarden en de Portugezen tot de wetenschap hebben bijgedragen, in werken over de natuurlijke historie bestaat, meer bepaaldelijk over de kruidachtige planten der heete luchtstreken. . . . en voorts dat men de eerste poging, die sedert HIPPOCRATES gedaan is om in het algemeen de regelen van de acclimatatie van den mensch in een vreemd land vast te stellen, verschuldigd is aan een Venetiaansch geneeskundige in de 16de eeuw,

PROSPER ALPINUS, die de wetenschap verrijkt heeft met een beroemd en leerzaam werk over Egypte".¹

»Het is eerst in de 17de eeuw, in den tijd toen de Nederlandsche republiek, op het toppunt van hare grootheid, ter eener zijde haar rijk in Indie stichtte, en ter andere zijde hare machtige hand over Brazilië uitstrekke, dat de koloniale ziekte- en geneeskunde zich eindelijk aan ons vertoonen als stelselmatig bewerkte takken der geneeskundige wetenschap. Twee Hollanders, JACOBUS BONTIUS² en WILLEM PISO³, gaven, ieder door een werk van den eersten rang, aan die takken der geneeskunst een stoot, aan welken zij voortaan gedurende den ganschen loop van hunne verdere ontwikkeling zouden gehoorzamen....»

»Ik heb», aldus gaat VIRCHOW voort, »den naam genoemd van onzen ouden HIPPOCRATES, die bijna 500 jaren v. Ch. zich het eerst aan een zoodanig probleem, als het tegenwoordige, heeft gewaagd. Het zij mij vergund te herinneren aan het schoone en onsterfelijke werk⁴, waarin hij de beschrijving van de kustlanden der Zwarte Zee, zoowel ten noorden als ten oosten van deze, heeft uiteengezet, en, zooveel de toestand der wetenschap dat een Griek van zijn tijd mogelijk maakte, de rol heeft bepaald, die de lucht, het water en de plaatselijke gesteldheid spelen onder de gezamenlijke voorwaarden welke die landen aanbieden. Hij ging uit van het denkbeeld, 't geen sedert door zijn groot gezag in de denkbeelden des volks is ingeworteld, dat het klimaat den mensch kenmerkt, dat de natuurlijke aard van deze evengoed als zijne zedelijke eigenschappen in betrekking staan tot de natuur der lucht, des waters en van het terrein, welke met elkander het hem omgevende medium uitmaken, en dat er dientengevolge eene bepaalde verhouding bestaat tusschen den mensch en zijne woonplaats, tusschen de geographische verspreiding van het ras en zijne physische ontwikkeling.»

VIRCHOW toont nu aan, dat dit van eeuw tot eeuw overgeleverd denkbeeld aanleiding heeft gegeven tot de heerschende meening, dat de mensch een kosmopolitisch wezen is, dat zich naar elk vreemd

¹ *De medicina Aegyptiorum*. Eene editie van dit werk verscheen te Leiden in 1718.

² *De medicina Indorum*. l. B. 1718.

³ *De Indiae utriusque re naturali et medica*. Amst. 1658.

⁴ *De aëre, aquis et locis*. In de verschillende uitgaven der Hippocratische geschriften, en ook afzonderlijk uitgegeven.

klimaat weet te plooiën, terwijl het tevens de meening beheerscht der monogenisten, dat is van hen, die stellen dat alle menschen uit een en denzelfden stam zijn gesproten.

Na een uitstap op een verwant gebied, dien ik kortheidshalve oversla, wijst nu VIRCHOW op het lang en algemeen bekende feit, dat iemand, die naar een vreemd land is verhuisd, zoodra het klimaat van dat land eenigszins merkbaar verschilt van dat van zijn vaderland, eerst eene soort van krachtsopwekking ondervindt, die echter weldra in eene algemeene matheid overgaat welke dagen, weken maanden kan aanhouden (klimaat-ongesteldheid) of zelfs in ziekte (klimaatziekte) kan overgaan. De beteekenis hiervan is, dat het organisme van den nieuw aangekomene zich in harmonie moet brengen met het nieuwe medium; zijn gestel moet zich aan dit laatste gewennen, zich daaraan aanpassen, en dat acclimatatie-proces kan niet geschieden zonder eene aanvankelijke stoornis der functiën.

Nu is wel in den laatsten tijd veel gedaan voor de kennis der tropische ziekten, maar wat tot het acclimatatie-proces betrekking heeft is nog niet voldoende onderzocht.

Is het juist, vraagt VIRCHOW hier, dat de verschillende menschenrassen en variëteiten uit een gemeenschappelijken stam ontsproten zijn? En welke zou dan de oorzaak zijn van het bestaande verschil tusschen die rassen? Nog nooit heeft iemand de omvorming van het eene ras in het andere waargenomen, b. v. van een blanke in tropisch Afrika in een neger of van een naar Canada verhuisden neger in een blanke. »Ik erken,» zegt VIRCHOW, »dat ik niet in staat zou zijn hem, die dit van mij yorderde, de minste opheldering te geven aangaande den oorsprong der rassen, noch ook een aannemelijken grond of een ervaringsfeit zou kunnen leveren, hetgeen te dezen aanzien eene meening, welke ook, zou kunnen rechtvaardigen. Het is echter geen wonder, dat men bij eene onpartijdige studie van het verschijnsel der acclimatatie altijd weder aankomt op het oude gezichtspunt van HIPPOCRATES, en dat de betrekking, die er bestaat tusschen den mensch en zekere geographisch omschreven uitgestrektheden niet kan worden geloofend. Deze zijn het welke BASTIAN *ethnologische provincien* genoemd heeft. Het werkelijk bestaan van zulke provincien kan niet ontkend worden; zij hebben voor den mensch dezelfde beteekenis als de zoologische en botanische provincien voor de geographische indeeling der dieren en der planten. En men zal ook moeten erkennen, dat wij het recht hebben te besluiten tot het bestaan van algemeene wetten, die én

op de planten en dieren, én op den mensch toepasselijk zijn, ten minste wat de wijzigingen aangaat welke zij van wege het veranderd klimaat ondergaan."

Het is hier de plaats voor eene opmerking.

Die opmerking is deze, dat VIRCHOW bijna uitsluitend de acclimatatie van bewoners der koudere luchtstreken in warme of heete gewesten bespreekt. Trouwens hij heeft ook vooral de kolonisatie van warme landstreken door Duitschers op het oog. Maar wanneer wij het kosmopolitisme van den mensch in het algemeen behandelen, moet ook de vraag rijzen, hoe het staat met de acclimatatie van uit warme aardgordels afkomstige landverhuizers naar koudere luchtstreken. En wanneer het nu straks blijken zal, dat tegen de mogelijkheid om een uit kouder klimaat afkomstig menschenras in een warm land te *naturaliseren* groote bezwaren bestaan, dan is het niet overbodig reeds hier te doen opmerken, dat die bezwaren in veel minderen graad aanwezig zijn, wanneer van naturalisatie van een ras uit warme landen in koudere spraak is. Reeds de bekende schrijver over bouwkunde M. VITRUVIUS POLLIO heeft dit opgemerkt. »De lichamen van menschen," zegt hij, »die uit koele gewesten naar warme worden overgebracht, kunnen het niet uithouden, maar gaan ten onder. Die echter uit warme luchtstreken naar de koudere gewesten van het noorden verhuizen, lijden niet alleen geenszins aan ziekten tengevolge der plaatsverandering, maar worden zelfs krachtiger." ¹ Deze bewering van VITRUVIUS, die ten tijde van AUGUSTUS leefde, moet berusten op de ondervinding, die de Romeinen van zijn tijd in het uitgestrekt gebied van hun wereldrijk ruimschoots in de gelegenheid geweest waren op te doen. En 't geen wij nog heden ten dage waarnemen bij kinderen en jongelieden van gemengd ras (want deze komen hier vooral in aanmerking), die uit Indië hier te lande verblijf nemen, schijnt inderdaad te bevestigen, dat aan eene verhuizing uit warme luchtstreken naar koudere minder gevaren verbonden zijn dan in het omgekeerde geval. Dit wil niet zeggen, dat in het bedoeld geval geen acclimatatie-proces zou moeten worden doorgestaan; ook hier zal het organisme zich aan het nieuwe medium moeten aanpassen. Ook niet dat het minder gevaarlijke van eene verhuizing naar koudere luchtstreken voor alle tropische of subtropische rassen zoude gelden; de negers schijnen die niet goed te kunnen weerstaan. Maar het wil zeggen, dat *over het alge-*

¹ *De Architectura*, lib. I, C. 4.

meen de verhuizing uit warme gewesten naar koudere niet gevaarlijk is, ja zelfs voordeelig wezen kan, — met name voor rassen van Arischen of Semitischen stam.

»Tot welke hoogte,» vervolgt VIRCHOW, »hebben wij nu, steunende op de gegevens der geschiedenis, het recht te besluiten, dat de blanke mensch buiten de grenzen van zijn eigenlijk vaderland gunstige voorwaarden voor zijn bestaan kan vinden? Ik antwoord al dadelijk, dat de blanke mensch zelf lang niet overal dezelfde is. Het wetenschappelijk onderzoek heeft de strekking om dagelijks meer en meer de scherp geteekende verschillen tusschen de verschillende onderdeelen van het blanke ras in het licht te stellen. Zoo is b. v. het contrast tusschen de arische en semitische rassen zeer scherp uitgedrukt, en alle statistische documenten, alle waarnemingen die tot op dezen dag gemaakt zijn, strekken om de grootere geschiktheid der Semiten voor acclimatatie vast te stellen. De Ariërs kan men weer onderverdeelen, en het is gemakkelijk die verscheidenheden in geographische groepen te rangschikken. De zuidelijke volken, de Portugezen, de Spanjaarden, de Maltezen, de Sicilianen staan, wat het acclimatatievermogen aangaat, ver boven de noordelijke, zoo zelfs, dat voor het wél gelukken van eene te ondernemen kolonisatie, de keus van het eene of andere element van beslissend belang zou zijn.»

VIRCHOW vestigt nu de aandacht op de volgende feiten. De uitkomsten der kolonisatie op de Antillen zijn voor de engelsche vestigingen steeds noodlottig geweest, voor de fransche een weinig minder slecht, voor de spaansche gunstiger. Dat echter in 't algemeen voor een zuidelijk volk de verhuizing naar tropische of subtropische gewesten bijna onschadelijk wezen zou, is volstrekt niet bewezen, gelijk blijkt bij de negers, die men niet straffeloos van het eene tropische gewest naar het andere kan overplanten. De Franschen aan den Senegal hebben dat ondervonden”...

»Een ander gewichtig feit mag niet uit het oog worden verloren, namelijk dat, hoe zuidelijker men komt, de arische stammen des te meer aan vreemde vermenging zijn blootgesteld geweest.» De Maltezen verdragen het klimaat van Algerië oneindig beter dan de Spanjaarden, die nagenoeg dezelfde breedte als Malta bewonen. Men zou meenen dat het omgekeerde plaats moest hebben, omdat de Maltezen uit een eilandklimaat in het vastelandklimaat van Algerië werden overgeplant en nog wel op grooten afstand van de kust, terwijl zuidelijk Spanje, evenals Algerië, een vastelandklimaat bezit. Intusschen blijven de

Maltezen, wat hun acclimatatievermogen betreft, eene verpletterende meerderheid boven de Spanjaarden behouden. Maar hier moet men bedenken, dat de Maltezen geen zuiver arisch ras zijn; hun bloed is voor 't grootste gedeelte semitisch. De Phoeniciers hebben Malta bevolkt en men treft daar nog archaeologische sporen van hunne kolonisatie aan, en later hebben de Maltezen vermengingen met Arabisch bloed ondergaan.

Die semitische Phoeniciers hebben vele koloniën langs de kusten der Middellandsche zee gesticht; zij hebben een deel van Griekenland bevolkt, Carthago gebouwd en de kusten van Spanje met koloniën als overdekt, — koloniën, die zich tot ver binnenslands hebben moeten uitstrekken. Zonder twijfel hebben zij zich met de oorspronkelijke iberische bevolking vermengd. Een nieuwe aanvoer van semitisch bloed heeft in Spanje plaats gehad tijdens de overheersching der Mooren, die gansche gewesten, vooral in Zuid-Spanje, gedurende eeuwen hebben bevolkt en zoo vele sporen van hun verblijf aldaar hebben achtergelaten. Zoo de spaansche taal vol is van arabische woorden, hoeveel Spanjaarden zullen er niet zijn, die onder spaansche namen een semitischen oorsprong verbergen! Het kan niet betwijfeld worden, dat de Spanjaarden en Portugezen, vooral de zuidelijke, voor een goed gedeelte van moorsche afkomst zijn. Over 't algemeen zijn de Spanjaarden een gemengd ras, tot welks ontstaan ook het germaansche heeft bijgedragen. Zij zijn een mengsel van Iberen, Phoeniciers, Romeinen, Kelten, West-Gothen.

Nu verdragen de Spanjaarden, vooral de zuidelijke, den invloed van het kimaat van Algerië, na de Maltezen, nog het best.

Maar indien wij nu zeiden: »daar, waar een Spanjaard heen gaat, kunnen wij, Germanen, ook heen gaan, want 't zelfde arische bloed loopt in onze aderen,» — dan zouden wij ons zeer bedriegen. Het spaansche bloed is niet hetzelfde als het onze, evenmin als dat der tegenwoordige Hindoe's, dat in den loop der tijden een mengsel is geworden van arisch bloed en bloed der donkergekleurde niet-hindoische stammen, die de Hindoe's in de door hen veroverde landen aantreffen.

Nu is het niet te betwijfelen dat de gemengde rassen, bepaaldelijk die welke veel semitisch bloed in zich hebben opgenomen, veel beter aan de nadeelige invloeden van een subtropisch of tropisch kimaat weerstand kunnen bieden, dan die rassen, in welke het arisch element zuiver of betrekkelijk zuiver is bewaard gebleven. Deze laatste noemt VIRCHOW »verwondbare» rassen.

Die verwondbare rassen kunnen in den vreemde alleen wortelen en zich met betrekkelijke veiligheid voortplanten binnen zekere aardgordels van beperkte uitgestrektheid. Buiten Europa behoort daar in de eerste plaats Noord-Amerika toe. In Canada vinden wij het verschijnsel, dat de noordelijke Franschen, die voor de zon van Algerië als was wegsmelten, daar een talrijk en krachtig volk zijn geworden en nog steeds in staat om aan de engelsche immigratie het hoofd te bieden. Vervolgens komen de Vereenigde Staten, waar, niettegenstaande alle vermenging, de grondslag der bevolking arisch blijft. Niet minder gelukkig zijn de Engelschen in Australië, waar de krachtige uitbreiding eener arische kolonisatie geen beletsel heeft gevonden dan eerst bij het naderen tot den aequator; in het noordelijk gedeelte van Queensland zijn de europeesche kolonisten niet in staat de vermoeienissen van den landbouw te verdragen. Dit laatste heeft ook 't zijne bijgedragen tot de in dezen tijd aangewende poging om Nieuw-Guinea en Nieuw-Britannië te annexeren; men wenscht uit die landen de noodige werkkrachten te trekken. Voorts heeft men de Zuid-afrikaansche koloniën, waar het nederduitsche element sedert lang vastgeworteld is¹, — en eindelijk eenige streken in Zuid-Amerika. Men ziet zelfs in Rio Grande, in Brazilië, [en in de Argentijnsche republiek, zoo ik mij niet bedrieg] opkomende koloniën van Duitschers. De vraag, of het klimaat voor dezen gezond is, gelijk beweerd wordt, kan echter nog niet worden beslist. En dan nog is het zeer waarschijnlijk, dat in die gunstige gevallen het lichaamsgestel der kolonisten de acclimatatie (hier naturalisatie) betaald heeft met diep ingrijpende wijzigingen. Het is bekend, dat men zich sedert eenigen tijd zeer heeft bezighouden met de studie van de »Yankee-type," welke noch geheel met de engelsche type, noch met de duitsche te vergelijken is, noch ook met een type, gemengd uit de engelsche, duitsche en iersche.

Hierbij moet nog iets anders worden opgemerkt. Het kan gebeuren, dat eene in een ander klimaat overgebrachte bevolking schijnbaar onveranderd blijft. Maar hier doet zich een verschijnsel op, dat men ook waarneemt bij naar vreemde klimaten overgebrachte dieren en planten, namelijk de vermindering van de vruchtbaarheid der huwelijken, zoodat ten slotte het cijfer der sterfte dat der geborenen al meer en meer

¹ De eerste nederlandse volkplantingen aan de Kaap bestonden zeker niet alleen uit eigenlijke Hollanders, maar meer nog uit lieden uit de oostelijke provincien en uit aangrenzende Duitschers. Zie o. a. WOUTER SCHOUTEN'S *Reislogten naar en door Oost-Indien*, 3de Bock, bladz. 181.

overtreft, ten gevolge waarvan de kolonie eindelijk ten gronde gaat. Hoe meer het klimaat van het gekoloniseerde land verschilt van dat, waar de kolonisten te huis behooren, des te eerder en des te sterker doet zich dat verschijnsel steeds voor. Het zijn niet de geneeskundigen alleen, die hierop hebben gewezen; het zijn personen zonder *parti pris*: staatslieden, militairen, letterkundigen, mannen van allerlei beroep en uit alle landen, die, langen tijd voordat het vraagstuk omtrent het kosmopolitisme aan de orde van den dag was, hebben waargenomen dat familiën, vroeger vruchtbaar, maar die in hun nieuw vaderland alleen huwelijken aangingen met haars gelijken, slechts gedurende een betrekkelijk korten tijd bleven bestaan. Wanneer wij onder Kreolen verstaan de inlandsche, maar van vreemde kolonisten afkomstige en steeds onder elkander gehuwd hebbende bevolking, dan hebben wij 't recht te zeggen dat eene (arische) kreoolsche familie, die zich onder de tropen van vreemde inmenging zuiver houdt [en wier bloed ook niet van tijd tot tijd opgefrischt wordt door huwelijken met latere aankomelingen van denzelfden stam], geen *drie* geslachten beleeft. Men heeft laatstelijk gepoogd te bewijzen dat zij het somtijds tot *vier* geslachten kan brengen. Doch men zou bij wijze van uitzondering *vijf* kunnen toestaan, zonder dat de algemeene regel zou ophouden geldig te wezen.

Zoo is het in Engelsch-Indie. Men zou, zoo is er gezegd, door strenge hygieinische maatregelen eene duurzame engelsche volksplanting kunnen vestigen. Men moest dan de engelsche kinderen, zoodra zij de reis kunnen verdragen, op den leeftijd van 5 of 6 jaren naar de bergen brengen, om ze daar tot hun 15de of 18de jaar te laten blijven. Dit doet mij, zegt virchow, denken aan die palmen, die men bij ons vruchten heeft doen dragen. Indien het eens aan den tuinbouw gelukte door het nemen van alle mogelijke voorzorgen palmen in onze tuinen te doen bloeien en rijpe zaden voortbrengen, zouden wij het dan wagen die palmen als in ons klimaat genaturaliseerd te beschouwen? Eene zonderlinge familie ook en eene kostbare onderneming zoude het zijn, indien het jonge geslacht, om in het land te kunnen blijven leven, tusschen het noorden en het zuiden, van de vlakte naar de bergen, wandelen moest, evenals de oude beheerschers van Perzië!

In de nederlandsche koloniën is het niet beter; men zendt daar de kinderen niet naar de bergen, maar naar Europa, zoowel om gezondheidsredenen, als om den wil der opvoeding.

Bij dit door VIRCHOW aangevoerde moet ik, ten einde wederom niet verkeerd begrepen te worden en om mogelijke niets bewijzende tegenspraak af te snijden, doen opmerken, dat een voorbeeld van langeren duur voor blanke familiën in de warme luchtstreken hier dan alleen in aanmerking kan komen, wanneer het bewezen is, dat zulk eene familie zich nimmer heeft vermengd met inlandsch bloed, noch ook met kortelings uit Europa gekomen personen, maar nooit anders gehuwd is dan met personen van haar eigen nationaliteit, wier familiën even lang of omtrent even lang zonder dergelijke vreemde vermenging of bloedopfrissing in het warme land hebben vertoefd. Eene oorspronkelijk arische kolonie — engelsche, duitsche, nederlandsche, — verliest haar karakter door vermenging met inlanders; eene volkplanting in den waren zin bestaat niet, wanneer er gedurig aanvoer van nieuw arisch bloed noodig is om haar in 't leven te houden.

Al die feiten doen VIRCHOW denken aan het lot der Lombarden in Italië. Het is waar dat deze langer dan drie geslachten in dat land zijn blijven bestaan, doch weinige eeuwen zijn voldoende geweest om alleen maar sporen van hun aanwezigheid te doen overblijven. En wat de Oost-Goten aanbelangt, er is geen eeuw noodig geweest om ze tot den laatsten toe in Italië uit te roeien. Men heeft, ja, enkele overblijfselen der Lombarden ontdekt, — VIRCHOW denkt hier zeker aan de bekende *sette commune*, — doch overigens bestaan in Boven-Italië evenmin duidelijke herkenbare overblijfselen van germaansch bloed als in het noorden van Spanje, waar de West-Goten geheerscht hebben. »Onlangs», zegt VIRCHOW, »heeft men Spanje en Italië willen rangschikken onder de landen, die gunstig zijn voor de vestiging van uit noordelijke landen afkomstige familiën. Het doet mij leed», vervolgt hij, »maar ik ken geen feiten die de geschiktheid bewijzen van personen van onze nationaliteit om zich in die landen, met hunne familiën, te vestigen in alle veiligheid en met de kans om er eene duurzame nakomelingschap na te laten.

Hier gaat VIRCHOW naar mijn oordeel wat ver. Ik betwijfel het, of de Lombarden in Noord-Italië voor den invloed van het klimaat bezweken zijn, en geloof eerder dat zij in de oorspronkelijke bevolking, Galliers en Italiërs, zijn opgegaan, evenals de Franken in de Romano-Galliers. De Lombarden hebben daarbij de oorspronkelijke bevolking, al namen zij hare taal over, zeker gewijzigd, zooals vermoed kan worden uit het onderscheid tusschen de noordelijke en zuidelijke Italianen. Of de Goten in Italië van wege het klimaat zou-

den zijn ten onder gegaan, zou alleen kunnen worden beoordeeld, indien zij daar langer geheerscht hadden. Hun verdwijnen uit Italië *als volk* was het gevolg van eene uitroeiing door de wapenen en van de onderwerping van hen, die niet waren gesneuveld en Italië niet konden of wilden verlaten, welke laatsten natuurlijk in de groote Italiaansche volksmassa versmolten zijn. Dat de Goten door het klimaat toch niet zoo ontzenuwd waren, bewijst de heldhaftige en hardnekkige strijd dien zij tot het allerlaatste toe tegen de overmachtige romeinsche legers hebben volgehouden.

Welke is nu de oorzaak van die ontarding der uit noordelijke streken naar de warme gewesten overgeplante kolonisten? De geneeskundigen hebben altijd en in de eerste plaats de vermindering van de bloedvorming beschuldigd. Zou niet overmatig bloedverbruik als oorzaak kunnen worden aangenomen? Zeker is het dat de emigranten, die wij bedoelen, gaan lijden aan wat wij bij ons, in zijne meest volkomen ontwikkeling, bloedarmoede, anaemie noemen. De malaria alleen verwekt die niet, want ook zij, die niet vatbaar zijn voor koortsen of dysenterie, zijn niet gewaarborgd tegen die anaemie. Maar er is een opmerkelijk verschijnsel, dat zich zeer goed laat verklaren door eene actieve vernietiging van bloed in het organisme; het is de sterke praedispositie voor ziekte van de lever, een orgaan dat in nauwe betrekking staat tot de physiologie van het bloed en welks ongesteldheden van grooten invloed zijn op den aard van die vloeistof.

VIRCHOW drukt naar aanleiding van de koloniale plannen van Duitschland op de noodzakelijkheid, dat de genees- en natuurkundigen den aard en de oorzaken van deze verschijnselen aan eene grondige studie onderwerpen. »De volksmassa», zegt hij, »verlangt in hare zorgeloosheid slechts geld te verdienen; toon haar dit, en zij zal zich in het gevaar storten, zonder meer te vragen naar de regelen der acclimatatie dan een uitgehongerde vragen zal naar de sanitaire hoedanigheid van een ham, die hem aangeboden wordt.»... »De verantwoordelijkheid, die op ons, natuur- en geneeskundigen, tegenover onze emigranten rust, is vergelijkbaar met die der militaire overheden ten aanzien van de gezondheid en het leven van den soldaat.»

»Men wijst de emigranten op Nieuw-Guinea: vruchtbare vlakten, uitgestrekte wouden die tot op strand afdalen. Er ontbreekt nog maar aan dat men er deskundigen heen zendt om de voor exploitatie geschikte houtsoorten aantewijzen en er dan volksplantingen te stichten. Volkomen als in de vorige eeuw, toen men Cayenne wilde koloni-

seren! Leest de fransche beschrijvingen van dat vruchtbaar land, van zijn weelderige flora, van zijne bewonderenswaardige wouden, van zijne heerlijke prairieën! Toen duizenden en duizenden kolonisten tot den laatsten toe waren omgekomen, koos men de partij zich in verrukking te laten brengen door die bewonderenswaardige wouden in den vorm van album-photographieën, maar in vrede thuis te blijven, en in Cayenne de zorg om zich voortteplanten en zaken te doen overtelaten aan hen, wier ethnologische provincie dat land is. [Wij Nederlanders mogen hier aan de kolonie aan de Saramacca denken!] Ik voor mij twijfel niet, of ook wij zullen weldra genoodzaakt worden dat voorbeeld te volgen. En — dus voegt VIRCHOW zijne toehoorders toe — moge de openhartigheid, waarmede ik voor u deze overtuiging uitspreek, u allen opwekken om de plichten te vervullen, welke deze groote volksbeweging aan de natuur- en geneeskundigen oplegt.”

»Om ons te overtuigen van de geschiktheid van een blank ras om zich hier of daar te vestigen, is er meer noodig dan geïsoleerde voorbeelden. In de bergstreken van la Réunion bestaat een bevolking van zoogenaamde »petits blancs”, afkomstig van de eerste fransche kolonisten. En kort geleden heeft een fransch reiziger in het Vindhya-gebergte, in Indie, eenige overblijfselen van eene fransche kolonie ontdekt, die drie eeuwen geleden daar gesticht was. Maar die voorbeelden herinneren aan die buitenlandsche coniferen, welke men in onze bosschen plant. Dat gelukt soms, en dan worden die boomen het onderwerp van de nieuwsgierigheid der omgeving en van de reizigers. Maar die aanplantingen zijn, wat haar aantal betreft, onbeteeuend; zij zijn geïsoleerde voorbeelden, curiositeiten, en ik betwijfel of men er veel gewicht aan mag hechten.”

VIRCHOW vestigt nu de aandacht op het gewest, waarin hij spreekt, den Elzas, en drukt den wensch uit dat het Duitschland moge gelukken het rampzalig lot te verbeteren, dat het deel van dat land is geweest en nog is ter zake van de fransche kolonisatie in Algerië, voor welke de Elzas steeds een talrijk contingent van kolonisten heeft geleverd. Men heeft dezer dagen aangekondigd, dat het lot der Elzassers in Algerië verbeterd was. Maar niettegenstaande VIRCHOW de nieuwste gegevens der hiertoe betrekkelijke statistiek heeft onderzocht, is het hem niet gelukt iets te ontdekken, dat voor die verbetering pleit. Steeds blijft de regel, dat de Duitschers (en de Elzassers zijn van Duitsch bloed) het wreedst bezocht worden, dat daarna de noordelijke Franschen 't meest te lijden hebben, de Provençalen iets minder, de Spanjaarden

en de Portugezen weer wat minder, — de Maltezen veel minder en de Joden het allermindst. Moet men de opmerkelijke immuniteit van de Joden toeschrijven aan hun afgezonderd leven, aan de strikte inachtneming van de hygiene in hunne woningen, aan de strenge geoorzaamheid aan hunne spijswetten, of wel aan hunne gehechtheid aan den huiselijken haard, aan hunne onthouding van de werkzaamheden van den landbouw? VIRCHOW durft niet verzekeren, dat de ras-eigenschappen der Joden alles verklaren, doch vermoedt dat dit wel eens zoo wezen kon. Die opvatting is dan ook m. i. zeer gegrond. Het Semitisch ras, waarvan het joodsche volk een geheel of bijna zuiver lid is, behoort te huis in eene warme luchtstreek, en is dus van nature toegerust met het noodige weerstandsvermogen tegen de schadelijke invloeden der warme klimaten. Daaruit kan het voor een groot deel verklaard worden, dat de Joden door zulk een klimaat veel minder worden aangetast dan de kolonisten van een arisch volk, dat in koudere luchtstreken zijne ethnologische provincie heeft. Voor een ander deel zullen echter, naar mijn inzien, de oorzaken, die VIRCHOW noemt en die ik in mijn opstel over het kosmopolitisme der menschenrassen breedvoeriger heb aangeduid, niet mogen worden voorbijgezien.

De lezer zal hebben opgemerkt, dat VIRCHOW, wel verre van de geestdrift te deelen, die vele Duitschers bij het bespreken van de koloniale »Bestrebungen» van Duitschland soms wel op wat naïve wijze aan den dag leggen, integendeel met die kolonisatieplannen niet is ingenomen, al is het dat hij nog nader onderzoek en studie omtrent het vraagstuk aanbeveelt. Hij heeft bij zijn geheele betoog blijkbaar die kolonisatie op het oog, die op *naturalisatie* der duitsche kolonisten berusten moet, — eene kolonisatie zooals die van onze vaders in Noord-Amerika en aan de Kaap de Goede Hoop, van de Engelschen in Noord-Amerika en Australië, van de Franschen in Canada. Zoover ik zien kan, bedoelt hij niet het bezetten van eene landstreek, een eiland, met het doel om daar handels- of kolenstations te stichten, — welke laatste o. a. in de Zuidzee van zoo hoog belang zullen worden voor elke zeevarende natie, zoodra de doorgraving van den isthmus van Panama zal voltooid zijn. Voor de ambtenaren en de militaire bezetting van zulke bezittingen is eene acclimatatie in den op bladz. 192 bedoelden, meer be-

perkten zin des woords, eene accommodatie, voldoende; zij toch zoeken niet in het vreemde land eene familie voor goed te vestigen, maar is hun diensttijd om, dan trekken zij weder huiswaarts om door anderen te worden vervangen. Gelijk ik zeide, de gansche redeneering van VIRCHOW ziet op eene ware kolonie, eene volkplanting, dat is eene maatschappij, bestaande uit blanken, hier Duitschers, welke in die maatschappij een nieuw vaderland vinden en zich zelve, evenals in hun oud vaderland, zonder hulp van ondergeschikten van ander ras weten te onderhouden.

In het voorbijgaan merk ik aan, dat, zoo er ooit een koloniseerend volk is geweest, dit (daargelaten de hedendaagsche Engelschen) de oude Grieken waren. Het aantal der door hen gestichte koloniën is, zou men bijna zeggen, ontelbaar. Weliswaar mag 'daarbij niet worden vergeten, dat elke dier van elkander en op den duur van den moederstaat onafhankelijke koloniën eigenlijk bestond uit eene stad, met een zeker grooter of kleiner grondgebied, waarover dorpen verspreid lagen. Ook mag niet vergeten worden, dat de vrije Griek den handenarbeid, wel niet uitsluitend, doch meestal, en zeker den zwaarsten, door slaven liet verrichten, waarvan velen ja óók Grieken waren (krijgsgevangenen b. v.), maar een aanmerkelijk deel toch van andere, o. a. van aziatische afkomst was. Maar bovendien vestigden de Grieken hunne koloniën — met enkele uitzonderingen, b. v. de Cyrenaische Pentapolis, — binnen hun eigene »ethnologische provincie'', en de studie van de wijze, waarop de Grieken met zoo uitstekend gevolg wisten te koloniseeren, zou naar mijn oordeel leerzaam zijn voor hedendaagsche staten, die aan kolonisatie mochten denken, b. v. om den wil eener bestaande overbevolking.

De einduitkomst nu, tot welke VIRCHOW komt, is dezelfde als die, tot welke ik, op het voetspoor van BOUDIN (dien VIRCHOW niet noemt), in 1868 geraakte: dat het stichten van koloniën van arische blanken, meer bepaaldelijk Duitschers of Nederlanders, Engelschen en Franschen, in heete gewesten onmogelijk is, en proefnemingen in die richting gevaarlijk en ten hoogste af te raden, zoo niet ongeoorloofd zijn.

Wat de ervaringsfeiten betreft, die tot die uitkomst leiden, beschreef ik indertijd met eenige uitvoerigheid, en gedeeltelijk onder aanvoering van cijfers, wat wij in dit opzicht weten van Algerië, de Antillen en de Engelsche en Nederlandsche Oost-Indische bezittingen, en ik deed toen reeds opmerken, dat de pogingen om Maltezen,

Italianen en Spanjaarden in Algerië of in andere warme landen te koloniseeren, beter gelukt zijn dan waar het ingeborenen van koudere landen gold. Met BOUDIN trok ik daaruit het besluit, dat hoe meer het klimaat van het eigene moederland der kolonisten nadert tot dat der kolonie, deze des te beter zal varen, terwijl eene kolonie in eene warmere luchtstreek, bevolkt door landverhuizers uit eene koudere, zal mislukken, en wel des te eerder naarmate het klimaatverschil grooter is. Thans voeg ik daarbij, dat ook ik van meening ben, dat elke volksstam zijn eigen geographisch terrein bezit, overeenkomstig hetwelk het georganiseerd is, en buiten hetwelk het zijn aanzijn niet of moeilijk kan in stand houden, — zijne eigene ethnologische provincie dus. Ook over het opmerkelijke kosmopolitisme der Joden en de overal gunstige verhouding van hun geboortecijfers tot hunne sterfecijfers handelde ik vrij uitvoerig. Bij het toelichten van de stelling: dat in eene kolonie de kolonisten door eigen arbeid in eigen onderhoud moeten kunnen voorzien, en dit voor de blanke rassen in heete luchtstreken onmogelijk is, voerde ik aan, dat in de zuidelijke staten der Noord-Amerikaansche Unie, op de Antillen, in de drie Guyana's, in Noordelijk Brazilië uitsluitend negers werken, — namelijk wat men gewoonlijk »werken" noemt, — in Britsch-Indië de Hindoe's en andere inlandsche stammen, in Nederlandsch Indië de Javanen, Maleiers, enz. op de Philippijnen de inboorlingen, — niet de Anglo-Amerikanen, de Engelschen, de Franschen, de Nederlanders, de Portugezen, de Spanjaarden. De laatsten werken iets op Cuba en Porto-Rico, de Portugezen wat meer in zuidelijk Brazilië. Maar »in Egypte waagt zich geen Turk aan veldarbeid; de Fellah bewerkt daar het land. Op Madagaskar sterft de Franschman, wanneer hij beproeft op het land te werken, evenals te Sierra Leone de Engelschman. Ja zelfs beginnen, volgens DESJOBERT, de Franschen in Algerië in te zien, dat hunne kolonisatie hopeloos is, indien niet de Arabier of Kabyl voor hen ploegt."

De gevolgen der verhuizing van het zuiden naar het noorden besprak ik naar aanleiding van de bewering van VITRUVIUS; ook voerde ik een en ander tot staving van die bewering aan, echter met de opmerking, dat zij vooral op de blanke rassen van toepassing was en niet algemeen geldt, gelijk bleek uit hetgeen wij weten van een negergarnizoen te Gibraltar, van de negers in Algerië, in de noordelijke staten der Unie, op Mauritius en Bourbon, en over de verplaatsing van negers in Senegambië en naar Ceylon.

Vergelijkt men dit alles met hetgeen VIRCHOW tot staving van zijne duidelijk genoeg uitkomende meening aanvoert, dan moeten wij erkennen dat er wel is waar in de jaren, die na 1868 verlopen zijn, weinig meer nieuwe feiten zijn bekend geworden, die voor die meening pleiten, maar ook, en hierop komt het aan, dat er in dat tijdsverloop ook geen feiten zijn aangevoerd geworden, welke de stelling van het kosmopolitisme der arische rassen ook maar eenigszins aannemelijk zouden kunnen maken.

En welke zijn nu de slotsommen, die uit dit alles op te maken zijn?

Naar mij voorkomt, de volgende, waarbij ik steeds onder kolonie, kolonist, kolonisatie die woorden in hun eigenlijken, waren zin versta.

1°. De stelling van VITRUVIUS geldt volkomen, wanneer men haar aldus formuleert: »Wanneer menschenrassen of familiën, die in eene koudere ethnologische provincie te huis behooren, zich als kolonisten vestigen in eene subtropische of tropische landstreek, gaan zij of hunne afstammelingen weldra ten onder, en wel des te eerder naarmate hun ras zuiverder en minder gemengd is met elementen uit warmere ethnologische provinciën. Daarentegen is voor vele in die laatstgenoemde provinciën te huis behorende rassen eene verhuizing naar koudere gewesten minder of geheel niet schadelijk.»

2°. Krachtens die stelling, zooals zij tot dusver door alle in de warme gewesten gedane waarnemingen en verzamelde statistieken bevestigd is, is aan eene kolonisatie van subtropische of tropische gewesten door landverhuizers van Arischen stam niet te denken, en zullen pogingen daartoe steeds een overgroot aantal menschenlevens kosten om ten slotte geheel te mislukken.

3°. De vraag, — ik stelde die in mijne meer genoemde studie, — of zulk eene kolonisatie door Ariërs toch nog wel mogelijk zou zijn, indien b. v. uit Noord- of Midden-Europa zich landverhuizers eerst in Midden-Frankrijk, dan, na eenige geslachten, in Zuid-Frankrijk, vervolgens, wederom na eenige geslachten, in Noord-Spanje ophielden, om op die wijze, al meer en meer zuidwaarts trekkende, zich eindelijk voor goed in een warm of heet klimaat te vestigen, die vraag is, met die andere omtrent het al of niet veranderlijke der rassen-typen, zeker voor de kwestie van het al of niet afstammen der menschenrassen van één oorspronkelijk ras van veel belang, maar kan noch in bevestigenden, noch in ontkenningen zin beantwoord worden, omdat ons van van zulke eeuwen lang durende emigratiën geen voorbeelden bekend zijn.

4°. Daar nu, waar van kolonisatie-plannen spraak is, geen wetenschappelijk experiment bedoeld wordt, maar het oogmerk altijd is de warme gewesten, waar men koloniseeren wil, te bevolken door rechtstreeks uit het moederland afkomstige volkplanters, zoo zijn de pogingen om subtropische of tropische gewesten door landverhuizers van arischen stam te koloniseren, in elk opzicht, niet het minst van het standpunt der humaniteit, zeer af te keuren.

Februari 1886.